

Միեւնոյն բանը կրնային ընել Պուլկարիոյ, Յունաստանի, Եգիպտոսի Հայերը և Այդ երեք երկրներուն մէջ, ուր կը վրաստանէ հայերն ինքնաշինարարութիւնը ու յեղափոխականները, զիս ոչ մէկը զազափարը չունեցաւ լուրջ ուսումնասիրութեամբ մը ազգին ճանչցնել թէ ինչպէս իրենց ազատութիւնը գտան Յունաստանը եւ Պուլկարիան, եւ ի՛նչպէս Եգիպտոսը ձողապրեցաւ թուրքին լուծէն ։ անասաթի գործը եւ, իրապէս ազգասիրական, բոլոր այն երիտասարդներուն համար որոնք տենդն ունին գրելու, գործելու ։ Թող ամէն երկրի հայ երիտասարդութիւնը մեզի ճանչցնէ այդ երկրորդ իր անցեալով ու ներկայով, իր բարոյական ու նիւթական կեանքին ամէն երեւոյթներով, ընդարձակ, մանրագլին եւ ձգրիտ պատկերացմամբ մը ։ Եթէ այս աշխատութիւնը կատարուած ըլլար առաջուց, մեր ազգային գործունէութիւնը ուղղութիւն մը, խրատ մը, առաջնորդութիւն մը պիտի գտնէր անոր մէջ ։ Գործը անհրաժեշտ է, եւ միշտ կարելի, որ կատարուի ։

Անցողակի դիտողութիւն մը չէ որ կ'ընեմ, այլ առաջարկութիւն մը, զոր կը շնորհակալ եմ Արտասահմանի գաղթականութիւնները, որոնք պէտք եղածէն աւելի թուով լրագիրներ կը հրատարակեն եւ հայրենասիրական միջոցակն ու սնամեջ հանտորութեամբ մը կը շատանան, գտնելի արարք մը ըրած կ'ըլլան եթէ փութան այդ ուսումնասիրութիւնը սկսել, հիմա որ առիթն ու միջոցները ունին, եւ գրքեր ու տետրակներ ի լոյս բնծայեն այս նշանակուած ուղղութիւնով ։ Մենք Անանիոսի մէջ պիտի հաղորդենք ազգին ինչ որ ծրարած ունի ազնիւ ու մեծ ։ Սակայն, ատկից զատ, սպասելով որ որիչ երկրներու մէջ սկսին մասնաւոր հրատարակութիւնները, մենք սիրով պիտի տեղ բանայինք մեր թերթի մէջ՝ այդ կարգի ուսումնասիրութիւններու որոնք օտար ազգերը Հայուն ճանչցնել նպատակ ունենան ։

Սխալ է մտածել — ինչպէս կ'ընեն ոմանք — թէ մայր-հայրենիքէն զուրկ կատարուած այս ջանքերը կարուած ուժեր են ։ Նախ՝ այդ ամէնը, ուղղակի կամ անուղղակի կերպով, կը փոխանցուի հայրենիքի հայութեան, ինչպէս շատ ուշիմ կերպով դիտել կուտայ նաեւ մեր մէկ թղթակիցը որուն նամակը կը հրատարակենք այս թուով ։ այդ ամէնը, զրոյն դէպքի ներս կ'ենանք հեղեղում մըն է, որ արգելքները կը խորտակէ, իր թափանցէ խաւարով պաշարուած միջավայրին մէջ, եւ հայրենի հողին վրայ մնացած ժողովուրդին միտքը, հոգին ու կեանքը կը հարստացնէ ։ Յետոյ, ազատ երկրի մէջ, բարձրագոյն քաղաքակրթութեանց անմիջական ազդեցութեամբ կանոնաւորապէս կանոնակարգուած գործունէութիւն մը տեսակ մը նախափորձ է, որ վաղը կարելի պիտի դարձնէ հասուն ու գիտակից կատուցումը ազգա-

յին հաւաքական կեանքին՝ նոյն իսկ հայրենի երկրին մէջ, եթէ պայմանները ներքին որ այդ քաղաքը վիճակուի մեզի ։ Օտար երկրի մէջ հաստատուած տեսակ մը մտաւորական կեդրոններ, ինչպէս Վենետիկ ու Վիեննայի վանքերը, ինչպէս Բարիքի ողջացեալ Մուրատեան վարժարանը, աւելի օգտակար կըցած են ըլլալ հայրենիքի հայութեան քան շատ մը ձեռնարկներ որոնք երկրին մէջ, կապանքներու տակ, փորձուած են ։

Հասկնանք այս բոլոր ճիգերուն նշանակութիւնը, եւ քաջալերենք զանոնք ։ Ըմբռնենք թէ, հետո՛ւ շեղումներ ըլլալէ, անոնք դիւրազանցապէս «ազգային գործունէութիւն» են նպատակեց զանոնք ալ մեր չափովը բուժելու մեր ամենէն մեծ, ամենէն չարագործ ախտը, ագիտութիւնը ։ Կարող դարձնենք մեր ժողովուրդը իբրեւ ազգ գրականապէս կարգաւորուելու ։ Զարգացնենք Հայուն մէջ, ամէն տեղ, գիտակցութիւնը, փոխանակ անցել եւ ուսնողին ։ Այն ատեն միայն կրնանք յուսալ որ Հայը պիտի գիտնայ զղուշանալ այսուհետեւ սխալներէ, պաշտպանել ինքզինքը բարոյական եւ նիւթական վտանգներու դէմ, ապահովել ու ամրացնել իր գոյութիւնը ։

ԱՐՇԱԿ ԶՕԳԱՆԵԱՆ

Հ Ա Յ Գ Ի Ր Ք

Դ

ՎԱՐՁԱԿ

Կարմրանկար սըրահը մեծ կը ծրփայ
Լուսով բոցով բոլոր Բակրոյ խըրախճանն
Այլ վերջացած է եւ ծիծաղ անվախճան
Կը բարձրանայ եւ կատակի ձայն ահա ։

Բազմականին վրայ նշտած, պերճ Սինին,
Ասպնջական Բազարաուունոյն Տըրգաւայ
Կը փաղաքէլ ողորդ մօրուս, կը խընդայ ։
Երկուքն ալ զո՛ւ, ուրախ՝ գինի ձեռուներին ։

Մաղըր կ'ընեն, դատարկելով կոտինգ մեծ,
Արշակունին՝ որուն փեսայ էր Տըրգաւայ,
Եւ անարդեց կրնն, որպէս կրն անգաւատ,
Կըտոնց զանի, խոպուղքներն ալ խըղեց ։

Ապա փախաւ ։ Սիսականի հիմայ հիւր
Կը վայելէ լեռնագինի կայծալից,
Եւ ըսպիտակ ցուլ կ'որոյս ձեան պէս անբիժ՝
Փողաբարբառ ուրախութեամբ մահափիւռ ։

Կը ծիծաղին ոչ ոք անպուհներն ալ Սինի,
Որոնց աչքին ազու օծած է շուփայ,
Ու կը նազեն ։ մերթ սերամարդ մը կուգայ
Ազի ճօճէլ ոսկեճամուկ դեղախի ։

Բայց քրնարի մը ձայն հրնչեց խիտ կակուղ ,
եւ լրեցին . հոտ կը մրտնար նազնիկ ,
Բայց սրնդուրած դէմքը , վրզով գեղեցիկ ,
Յայրաւանելով երկար մեղմնի աչօք թուի :

Եւ իւղաթուրմ վարսէն կ'ելլէ լոյս կարծես ,
Յունքին մէջտեղ կը շողայ մեծ կարկնհան .
Ով որ նախ անոր՝ արդիւի հոգնեալ
Կը չարսկեց զանի անյապ մըշտապէս :

Ուաքերը մերկ , որոնց բոլոր կ'երեւան
Կըրկին հրնչուն ապարանջանք ոսկեղէն ,
Երբ մանրաբայլ մեղկութեան տեղ կը փոխեն ,
Կը տանին դքեզ դէպ ի պղծած գերեզման :

Եւ իշխաններն ու սեպուհներն ակնապիշ
Տաքնապայտոյ , խրոտվարից կը մընան ,
Եւ հալիւ . հազ գինեով բերան կը թնան ,
Եւ կը նային զարշապարին կարմրանշ :

Կը զոգրողն իրենց պընչերն անանդորր ,
Փանդի Պոռնիկն է ան , կինն է հեշտաբեր
Որ հրմտարար հիւսեղ կարող է կապեր
Անխոնջ կըրից եւ հաճոյից ահաւոր :

Մըշտածիծաղ բերան ունի թերաբաց
Որմէ բոցոտ շունչ կը ժայթքէ գաւառդէտ .
Եւ կը լողան իւղի նրման հոտաւէտ
Վարար բըրբերն որ շունին գութ , շունին լաց :

Կը ճօճի մէջքն եւ հրարէր կը կարդայ
Ողջագուրման մեղմնիանօք մըշտաբաց .
Ու լըբութիւն թըլին վրայ ժանտագործ
Կը յորդորէ կ'ըսէ՝ Պա'դ զիս եւ խընդա' :

Կը քողարկէ կուրծքը նըրբին վրտաւակ
Զըտիւն վրայ հերթած ամպի մը նըման .
Բոլոր ծոցերն ալ անոր տակ կ'երեւան
Երկու աղօտ լուսիններու պէս սպիտակ :

Ուսին վրայ կը ծածանի արմաղակ
Կարծ , ծոպաւոր , եւ կապուտակ է մանած .
Անանկապ ոսկի աղայցք պինջ բըռնած
Բաղուկներուն վերը մարմնեղ կը շողան :

Զեռքը բարձած է փոքրին լին մ'ոսկելար ,
Զոր խիտ մեղմիկ փայփայելով մատր վարժ
Կը հանէ ձայն մ'անուշութեամբ արեխարշ .
Ով վըհուլթիւն , ալ ունին ստոր խեր չ'ըլլար :

Կ'երգէ . Այդ վէս մարդիկ լրդիկ կ'ունկընդրեն ,
Կը թալկանան կարծես , կ'ըլլան գունաթափ ,
Վայելքներու ողբումն է դա գիւրախար
Զոր քամակը զոյգըն սըրսեր կը գորեն :

Բազմականի մը վըրայէն մերթ կ'ելլէ
Սիրապատար փափաքալից հեծութիւն .
Կը տոյրի Տըրդատ ըղձմամբ հեշտաւտն ,
Հալաւէն թիւ մ'առամնացի կը խըլէ :

Կը մըրմըռայ . Այդ կինն ինծի տուր , Սիւնի .
Բայց անբարբառ Բակուր պըրտեց յոնք թաւ ,
Կուուի քի տըւաւ տաշտին պայծառ որ ինկաւ
Ու զօղանջեց գետնին վրայ ծիրանի :

Ա' շունչ չ'ելլեր . Պարել սկըսաւ նազնիկ .
Խորշկէն ու թօշ դեղին վարտեօք ծալալատ
Որ ոտքերուն վրայ կ'իջնայ անաշխատ
Ան կը թըւէր կախարդարար գեղեցիկ :

Աղջիկը տո'ւր , ոռնաց Տըրդատ յուսաւատ ,
Տըրդուլով ծուրը , Բակուր տո'ւր զանի .
Եւ նազնիկ կաքաւելով հոյանի
Կը գալարէ մարմինն ամբողջ պատ ի պատ :

Անոր լըպիշ պորաւ , կընիք ոսկեղէն ,
Կը գըրգըռէ Բազրասունին թասուն , ժանտ .
Անուշներուն գընտերն ուռած , զարձած շանթ'
Ահա կ'ելլէ , ահա կ'ոստնու ան սեղէն :

Կը չամբըշի՝ մէջքէն բըռնած վարձակը .
Կ'աղաքակէ արանց ողջոն մըրրկաւէտ .
Եւ ոսք կ'ելլեն սեպուհներն ալ Բակուր հետ
Որ կը փութայ մերկացընի վաղակը :

Թո'ղ հարճու , չո'ւն , կերկերածայն կը պոռայ ,
Բայց ըսկտեղով մ'արծաթի հաստ ու խոշոր ,
Կը պաշապանէ զինքը Տըրդատ եւ խոժոռ
Կը փրփրէր , կը մըրմըռայ , կը գոռայ :

Կինը ճըլին կ'արձակէր , մորթ կը ցըտէր .
Վայ արեւուս , կ'ըսէր , հոգիս փըրկեցէք :
Բազրասունին Բակուր զըլլուուն վրայ սեգ
Անթըր ձայլ թակեց — ինկա'ւ , Սիւնեաց Տէր :

Ճակատը խոր խոց մ'առած՝ խուլ կը հոնտար
Սրինալից էին չըթներն եւ աշեր :
Բայց ըսպանիչն արագ արագ կը փախչէր ,
Կ'աշտանակէր ձին , հարճը գիրկը կ'երթար :

Կ'ողբայ մըրկոտ ձիւնագիլեր եւ քամին
Նդեռնաւոր բօթ մը կ'ըսէ լուսին ցուրտ .
Բայց կը ցընծայ կինը , բերան ունի լուրթ ,
Կը փայփայէ արիւնակաթ հոմանին :

ՎԱՀՐԱՄ ՍՎԱՃԵԱՆ

